

Αντιδικτατορικό φοιτητικό κίνημα: προσωπική μαρτυρία

Ολύμπιος Δαφέρμος

Είναι η πρώτη φορά που καλούμαι να μιλήσω προσωπικά. Αισθάνομαι άβολα και δεν είμαι καθόλου βέβαιος ότι όσα θα πω θα έχουν ενδιαφέρον.

Θα επικεντρωθώ κυρίως στο ξεκίνημα του αντιδικτατορικού φοιτητικού κινήματος (αφκ), για δύο λόγους: αφενός θεωρώ το γεγονός σημαντικό και αφετέρου γιατί συνήθως ασχολούμαστε μόνο με το Πολυτεχνείο, αγνοώντας ότι το τελευταίο ήταν η κορύφωση και ταυτόχρονα η λήξη του αφκ, το οποίο είχε αρχίσει 22 μήνες πριν, τον Ιανουάριο του 1972.

Στην προσπάθεια μου να δράσω εναντίον της δικτατορίας, πριν από το ξεκίνημα του αφκ, είχα έρθει σε επαφή με αντιστασιακές οργανώσεις. Πρώτα με μια τροτσικιστική, που η μόνη δραστηριότητα της ήταν το διάβασμα των βιβλίων του Τρότσκι. Η δεύτερη ήταν μια αριστεριστική υπερσυνωμοτική οργάνωση –δεν έμαθα ποτέ το όνομα της–, στην οποία υφίσταμαι παρατεταμένη κατήχηση για το πόσο συνωμότες πρέπει να είμαστε για να μην πιαστούμε, αν και δεν είχαμε καμιά δράση. Ούτε με την πρώτη ούτε με τη δεύτερη «έδεσα». Η τρίτη ήταν ο «Ρήγας Φεραίος». Πρόλαβα και πήρα μόνο μία εφημερίδα, γιατί συνελήφθη ο σύνδεσμός μου.

Κατόπιν με ένα φίλο και συμφοιτητή οργανώσαμε μια πολιτική παρέα, όπου η μόνη της δραστηριότητα ήταν το διάβασμα μαρξιστικών βιβλίων, η συζήτηση και η ανάλυσή τους. Και περιμέναμε. Περιμέναμε ότι κάτι θα ξεκινήσει. Ήμασταν βέβαιοι για τα επερχόμενα αντιστασιακά συμβάντα. Αν μας ρώταγε κανείς τι περιμέναμε, δεν θα είχαμε τι να του απαντήσουμε.

Πριν από το ξεκίνημα του αφκ ο φοιτητικός χώρος ήταν πλήρως διασπασμένος. Καμιά συλλογική εκδήλωση. Ανεξάρτητες παρέες υπήρχαν, με διάφορα ενδιαφέροντα. Σχέσεις ανάμεσα στις παρέες ελάχιστες. Κανείς δεν γνώριζε τι ρόλο παίζει ο άλλος.

Και βέβαια καμιά συνδικαλιστική δράση ή πολιτική συζήτηση.

Κάποιο απόγευμα, κατά τη διάρκεια του μαθήματος των στοιχείων μηχανών, όπου εργαζόμασταν μόνοι μας με τη βοήθεια των επιμελητών, φοιτητές, διορισμένοι στα διοικητικά συμβούλια των φοιτητικών συλλόγων, μπαίνουν στην αίθουσα για ανακοινώσεις. Ήταν η πρώτη φορά που συνέβαινε κάτι τέτοιο.- Δεν έμαθα αν αυτό συνέβη και σε κάποια άλλη σχολή του Πολυτεχνείου ή επιλέχτηκε μόνο η σχολή των

Μηχανολόγων-Ηλεκτρολόγων επειδή προσέλκυε τους πιο διαβαστερούς φοιτητές, άρα, σύμφωνα με τη λογική του καθεστώτος, τους πιο «ακίνδυνους». Έγινε αντιπαράθεση μαζί τους. Κάποιοι γνωριστήκαμε και δημιουργήθηκε αμέσως ο αντιστασιακός πυρήνας της σχολής.

Αμέσως μετά η διορισμένη από το καθεστώς Διοικούσα Επιτροπή Συλλόγων ΕΜΠ οργανώνει, για πρώτη φορά, φοιτητική συγκέντρωση στο αμφιθέατρο Γκίνη, τον Ιανουάριο του 1972. Ο πυρήνας που μόλις είχε σχηματιστεί δραστηριοποιείται. Δεν είχαμε ιδέα από φοιτητικό συνδικαλισμό. Δεν ξέραμε τι διαφέρει η συγκέντρωση από τη συνέλευση, δεν ξέραμε πώς λειτουργεί η συνέλευση. Τι είναι σύλλογος. Ψάξαμε και βρήκαμε προδικτατορικούς φοιτητές με συνδικαλιστική δράση. Μας ενημέρωσαν, μας παρέπεμψαν στον αστικό κώδικα και μας έδωσαν καταστατικά των παλαιών φοιτητικών συλλόγων. Διαβάζαμε, ρωτούσαμε και συζητούσαμε. Αποφασίσαμε να διαλύσουμε τη συγκέντρωση, αφού δεν θα μπορούσαμε να την ελέγξουμε. Μας έλειπαν γνώσεις, θέσεις και εμπειρία. Επίσης δεν μπορούσαμε να εκτιμήσουμε τι απήχηση θα είχε η πρωτοβουλία μας. Μοιράσαμε ρόλους και περιμέναμε.

Στη συγκέντρωση τρέμαμε. Ήταν όμως ωραία τρεμούλα. Τη συγκέντρωση αυτή τη θυμάμαι περισσότερο από όλες τις μετέπειτα δράσεις μας. Η αντιπαράθεση με τους διορισμένους έγινε σε χαμηλούς τόνους. Ζητήσαμε συνέλευση για να πάρουμε αποφάσεις, αμφισβητώντας την εγκυρότητα της συγκέντρωσης. Έγινε κόντρα και η συγκέντρωση διαλύθηκε. Έμειναν μόνοι τους οι διορισμένοι στο αμφιθέατρο.

Άρχισαν οι κλήσεις στην ασφάλεια, στην οποία οι φοιτητές δοκίμασαν τόσο τις απειλές όσο και τους άγριους ξυλοδαρμούς των ασφαλιτών. Εκεί προβάλαμε το άλλοθι των φοιτητικών προβλημάτων. Όμως θέλαμε και ξέραμε από την αρχή ότι η δράση μας στρεφόταν εναντίον της δικτατορίας. Δεν μας απασχόλησε η λύση των όποιων προβλημάτων μας. Απλώς τα χρησιμοποιούσαμε κατά τη διάρκεια των κινητοποιήσεων μας. Επιβεβαιωτικό του ισχυρισμού αυτού είναι και το γεγονός ότι το αφκ δεν ζήτησε ποτέ διάλογο με το καθεστώς για οποιονδήποτε λόγο. Το αφκ από το ξεκίνημα του στράφηκε εναντίον του καθεστώτος.

Μετά τη συγκέντρωση αυτή άρχισε να υπάρχει μια σχετική κινητικότητα στο φοιτητικό χώρο, η οποία αυξάνεται με τη διαδικασία συλλογής υπογραφών για την προσφυγή στα δικαστήρια με το αίτημα του διορισμού νέων διοικητικών συμβουλίων

στους φοιτητικούς συλλόγους και τη διενέργεια εκλογών. Η σχετική νομοθεσία είχε τεθεί σε ισχύ.

Θεωρώ ότι η πρωτοβουλία των φοιτητών της Νομικής για προσφυγή στα δικαστήρια, που την ακολουθήσαμε και εμείς και άλλες σχολές, ήταν σοφή. Από την πλήρη ακινησία δεν δημιουργείται κίνημα χωρίς καν να γνωρίζονται μεταξύ τους οι φοιτητές. Η διαδικασία συλλογής υπογραφών –διαδικασία χαμηλού κινδύνου– επέτρεψε τη συγκρότηση του φοιτητικού χώρου. Γνωριστήκαμε, αποκτήσαμε συνοχή και αρχίσαμε να απομονώνουμε δυναμικά τους διορισμένους. Οι τελευταίοι δεν μπορούσαν πια να σταθούν στο προαύλιο. Με κάθε αφορμή που δινόταν, οργανώναμε κινητοποιήσεις.

Όσοι φοιτητές έβγαιναν μπροστά τους καλούσαμε στους πυρήνες χωρίς άλλες διατυπώσεις. Αρκούσε ότι δημόσια τόλμησαν να εκφράσουν τη δημοκρατική τους άποψη. Δεν λαθέψαμε ούτε μία φορά. Οι πυρήνες λειτουργούσαν περισσότερο σαν φιλικές παρέες. Οι ζεστασιά στις σχέσεις, η αλληλοαποδοχή, ο αλληλοσεβασμός, ακόμη και όταν διαφωνούσαμε, καθόριζε το κλίμα των συζητήσεων, πριν καλά καλά γνωριστούμε μεταξύ μας. Ήταν μια όαση μέσα στη μουντή έρημο της χούντας.

Με εκλογές στους πυρήνες οργανώθηκε το Διαπολυτεχνειακό όργανο και αργότερα, με εκλογές επίσης, το Διασχολικό. Αυτά τα όργανα ήταν συντονιστικά και ανταλλαγής πληροφοριών και απόψεων και όχι καθοδηγητικά-ηγετικά.

Ταυτόχρονα με την παράνομη οργάνωση του κινήματος λειτουργούν οι συνελεύσεις και οι συγκεντρώσεις όπου εκλέγονται επιτροπές, τα ονόματα των οποίων δίδονται στη δημοσιότητα. Επιτροπές και πυρήνες συνεργάζονται αρμονικά και στην πλειονότητά τους αποτελούνται από τους ίδιους φοιτητές.

Ο τρόπος λειτουργίας, δράσης και οργάνωσης του αφκ δεν μοιάζει καθόλου με εκείνο των αντιστασιακών οργανώσεων. Πυρήνες, εκλεγμένες επιτροπές, «πηγαδάκια», μικροδιαδηλώσεις, συγκεντρώσεις, δημοσιεύματα στα *Νέα*, ανακοινώσεις, κάτω από τα απειλητικά βλέμματα των ασφαλιτών συνιστούν ένα πλέγμα δυναμικό, ζωντανό, ευέλικτο και τελικά επικίνδυνο για το καθεστώς, αφού, εκτός των άλλων, οι κατασταλτικοί του μηχανισμοί δεν διαθέτουν παρόμοια εμπειρία από τη δράση τους εναντίον του αριστερού κινήματος. Οι ασφαλίτες ψάχνουν για υποκινητές και παράνομες κομμουνιστικές οργανώσεις. Υποβαθμίζοντας το αυτόνομο κίνημα εκ των πραγμάτων, του δίνουν χρόνο για να αναπτυχθεί.

Μετά τις προσφυγές το αφκ άρχισε να εξελίσσεται γρήγορα. Τα πράγματα έμοιαζαν σαν έτοιμα από καιρό.

Το Φθινόπωρο του 1972 διενεργούνται φοιτητικές εκλογές κάτω από άγρια τρομοκρατία και απροκάλυπτη νοθεία των μηχανισμών καταστολής του καθεστώτος. Το αφκ δίνει συντεταγμένο και θαρραλέο αγώνα για να επιβάλει ελεύθερες εκλογές. Δεν τα καταφέρνει, εκτός από δύο σχολές. Η αντιπαράθεση όμως αυτή δείχνει ότι στους πανεπιστημιακούς χώρους το κίνημα είναι παντοδύναμο, δίχως αντιπάλους εκτός των ασφαλιτών που σουλατσάρουν σε όλους τους χώρους απειλώντας και συλλαμβάνοντας τους αντιστασιακούς φοιτητές.

Έξαρση του κινήματος στο Πολυτεχνείο τον Ιανουάριο και Φεβρουάριο 1973.

Εισβολή της αστυνομίας. Άγριοι ξυλοδαρμοί ακόμη και μέσα στην αίθουσα της συγκλήτου. Κλείσιμο του Πολυτεχνείου. Παραίτηση της συγκλήτου.

Η κοινή γνώμη στρέφει το βλέμμα της στο αφκ. Το καθεστώς, ανήμπορο να καταστείλει το κίνημα, διακόπτει την αναβολή στράτευσης δεκάδων φοιτητών και τους στέλνει στα στρατόπεδα. Έτσι νομίζει ότι θα καταστείλει το κίνημα. Αντίθετα προκαλεί την κατάληψη της Νομικής. Η δεύτερη σημαντικότερη κινητοποίηση του αφκ, στην οποία για πρώτη φορά το κίνημα έχει την ενεργή συμπαράσταση και μη φοιτητικού πληθυσμού.

Στο στρατό ο αγώνας δίνεται ώστε να μη φωνάξουμε συνθήματα υπέρ του καθεστώτος. Νομίζω τα καταφέραμε. Βρισκόμαστε υπό συνεχή παρακολούθηση. Όσοι ήταν οργανωμένοι πέρασαν από τα κολαστήρια της ΕΣΑ.

Καμιά σημασία δεν δώσαμε στην εκπαίδευση των όπλων, αν και οι περισσότεροι πιστεύαμε ότι ο εμφύλιος πόλεμος είναι αναπόφευκτος, προκειμένου να περάσουμε στο σοσιαλισμό.

Αντιφατικό επίσης φαίνεται ή είναι και το γεγονός ότι, ενώ πιστεύαμε στην αναγκαιότητα του εμφυλίου, οργανώσαμε ένα απολύτως ειρηνικό κίνημα και όχι παράνομες οργανώσεις δυναμικής δράσης, απέναντι σε μια βίαιη και παράνομη στρατιωτική δικτατορία, η οποία βασάνιζε, φυλάκιζε και τρομοκρατούσε κάθε άνθρωπο που τολμούσε να πει τη διαφορετική του άποψη. Ερώτημα προς ερμηνεία.

Εξέγερση Πολυτεχνείου. Μόλις την προηγούμενη μέρα είχα φτάσει στην Αθήνα μετά την επαναχορήγηση αναβολής στράτευσης στους στρατευμένους φοιτητές από τη δοτή κυβέρνηση Μαρκεζίνη.

Η παρουσία των στρατευμένων φοιτητών στο Πολυτεχνείο, κουρεμένοι και κάποιοι με στρατιωτικά ακόμη, ανυψώνει το ηθικό των συγκεντρωμένων. Θεωρήθηκε ως νίκη του κινήματος, μιας και ήταν πάγιο αίτημά του η επιστροφή τους.

Βρίσκομαι μπροστά σε ένα κίνημα που ξεπερνά και τους ίδιους τους φοιτητές που το προκάλεσαν. Πολύ περισσότερο εμένα που για εννέα μήνες βρισκόμουν στο στρατό.

Λίγο πολύ κοιτάζω τα πράγματα σα χαμένος. Όντας ανένταχτος, στερούμουν και γραμμής...

Έξαρση της καλής πλευράς των ανθρώπων. Της συλλογικότητας, της αλληλεγγύης, του αλληλοσεβασμού. Το άδολο ενδιαφέρον όλων για όλους.

Δεν αντέχω τις συνεδριάσεις της συντονιστικής επιτροπής. Δεν αντέχω τις στείρες κομματικές αντιπαραθέσεις, όταν οι συγκεντρωμένοι δημιουργούν μια κατάσταση που ξεπερνά και δυναμιτίζει όλες τις γραμμές και τις αναλύσεις των οργανωμένων δυνάμεων. Με την άδεια της συντονιστικής αναλαμβάνω να βοηθήσω τη διεξαγωγή της συνέλευσης των μαθητών. Βρίσκομαι στην εξής κατάσταση: οι μαθητές κάθονται ήσυχα και από το βήμα παρελαύνουν οι εκπρόσωποι των μικρών αριστερών οργανώσεων που προσπαθούν να μεταλαμπαδεύσουν στους μαθητές το άπλετο φως της οργάνωσής τους...

Ευτυχώς δίχως αντιρρήσεις αποχωρούν και αφήνουν μόνους τους τους μαθητές να συζητήσουν και να εκλέξουν την επιτροπή τους.

Η αυθόρμητη εξέγερση οδηγήθηκε αυθόρμητα σε μετωπική σύγκρουση με το αρματοφόρο καθεστώς. Το σύνθημα «ή τώρα ή ποτέ», που εξέφραζε με τον πλέον δραματικό τρόπο πως «μόνο εμείς υπάρχουμε», βρήκε την αιματηρή πραγμάτωσή του.

Οι οργανωμένες δυνάμεις όχι μόνο δεν μπόρεσαν να επηρεάσουν την εξέλιξη της εξέγερσης αλλά αντίθετα, κατά τη διάρκεια του τριμήνου, διαλύθηκαν με την ουσιαστική έννοια του όρου. Οι «γραμμές» δεν τηρήθηκαν. Οι καθοδηγητές απέτυχαν. Τα μέλη αυτονομήθηκαν.

Τα αριστερά ηγετικά σχήματα δεν θέλησαν ή δεν μπόρεσαν κατά τη διάρκεια του αφκ να προσαρμόσουν τη θεωρία τους στην πραγματικότητα. Αντίθετα... Επόμενο ήταν λοιπόν και στο Πολυτεχνείο να βρεθούν εκτός πραγματικότητας.

Στο κίνημα κυριάρχησε η διαίσθηση. Κανείς δεν ανέλυσε, σχεδίασε, οργάνωσε και προγραμματίσε τη φυσιολογία και τη δράση του κινήματος. Αρκετές φορές παίρναμε αποφάσεις πάνω στη βράση των γεγονότων και μετά ψάχναμε τα επιχειρήματα για να τις υποστηρίξουμε, αν χρειαζόταν. Σπάνια κάναμε λάθος.

Αυτό το αυτόνομο κίνημα που δεν είχε καθοδηγητές και οπαδούς, αλλά μόνο συμμετέχοντες, είχε πάθος, ένταση, ενέργεια, συγκινήσεις, χαρά, ανιδιοτέλεια,

αξιοπρέπεια, συντροφικότητα και φιλία. Η αίσθηση ότι συμμετείχες στη δημιουργία ιστορικών γεγονότων σου έδινε μια πληρότητα που άγγιζε τα όρια της ευτυχίας.

Ήταν η ψυχή μας γεμάτη. Η βίωση αυτής της εμπειρίας σε πήγαινε μακριά. Στην κατεύθυνση της ανίχνευσης ενός νοήματος καθολικής απελευθέρωσης.

Προσωπικά είχα αφεθεί πλήρως στη γοητεία αυτού του κινήματος με αποτέλεσμα να σμικρυνθούν στο ελάχιστο όλες μου οι άλλες ανθρώπινες διαστάσεις.

Γιατί και πώς έγραψα για το αφκ

Βρίσκομαι στο Ρέθυμνο όταν το ΠΑΣΟΚ αναλαμβάνει για πρώτη φορά τη διακυβέρνηση της χώρας (1981).

Η τηλεόραση και το ραδιόφωνο, κρατικά τότε, πρώτη φορά ασχολούνται με το Πολυτεχνείο. Όσα ακούω και βλέπω με αφήνουν άφωνο. Κόμματα ασελγούν πάνω στο μύθο του Πολυτεχνείου, αλλά και κάποιοι από τους δημιουργούς του. Τότε πρωτοσκέφτομαι να γράψω. Οι απόψεις μου, που βασίζονται στα βιώματά μου, ριζικά διαφέρουν με όσα ακούω. Θέλω να γράψω ένα μικρό βιβλίο-απάντηση και, όσο μπορώ, να αποκαταστήσω την αλήθεια.

Μια συνάδελφος στο σχολείο με πιέζει να το κάνω διδακτορική διατριβή. Εγώ ούτε που το σκέφτομαι. Μηχανολόγος γαρ.

Σε ένα ταξίδι μου στην Αθήνα μού τηλεφωνεί η συνάδελφος και μου λέει ότι με περιμένει ο καθηγητής Γ. Γιανουλόπουλος και να πάω να τον συναντήσω για να μην την εκθέσω. Αναγκάζομαι να τον συναντήσω, βέβαιος ότι θα είναι η πρώτη και τελευταία φορά. Λόγω όμως της ευγένειας του Γιάννη, ο οποίος συμφώνησε με τον τρόπο που προσέγγιζα το ζήτημα, αποφάσισα να προχωρήσω στην εκπόνηση της διατριβής. Η συγγραφή πήρε πολύ διαφορετική τροπή. Όσα είχαν γραφεί σβήστηκαν.

Η όλη διαδικασία αποδείχτηκε σπαρακτική. Ξαναζούσα τα γεγονότα και, επειδή ήμουν από αυτούς που δεν δικαιώθηκαν, ούτε πολιτικά ούτε και κομματικά στη μεταπολίτευση, βυθιζόμουν στη μελαγχολία. Η αποστασιοποίηση ήταν δύσκολη και βασανιστική προσπάθεια. Αλλά πώς αλλιώς να τα αναλύσεις; Κάποιες φορές περνούσαν βδομάδες για να «δω» πίσω από τα γεγονότα. Άλλαξα απόψεις μελετώντας πηγές και κείμενα· τότε κατάλαβα ότι το να ζεις μια πραγματικότητα δε σημαίνει ότι τη γνωρίζεις και την κατανοείς. Μέσα από τη συστηματική μελέτη είδα πράγματα που όχι μόνο δεν τα είχα δει καθώς τα ζούσα, αλλά ούτε καν τα είχα φανταστεί.

Άλλαξε ο τρόπος σκέψης μου, από τότε και μετά, όταν προσπαθώ να κατανοήσω κάποιο κοινωνικό φαινόμενο.

Ήταν μια επώδυνη και ταυτόχρονα γοητευτική μαθησιακή περιπέτεια.